

DESCOPERIREA VALORILOR ROMÂNIEI ÎNTREGITE PRIN INTERMEDIUL PRIMELOR EXPOZIȚII NAȚIONALE. MANIFESTĂRI ALE NOII STĂRI DE SPIRIT

Alexandru Claudiu VITANOS *

Abstract: Discovering United Romania through the first national exhibitions. Proof of a new and modern spirit

First exhibitions and fairs of the United and Great Romania have also a pedagogical mission. Under the theme Through industry for the Country those exhibitions, like The Industrial Exhibition held in 1921 in Carol Park from Bucharest, show to the world and to the romanians themselves the face of a new, larger and stronger Romania.

Keywords: industrial exhibition, romanian values, United and Great Romania, Through industry for the Country.

Conferința de Pace de la Paris (1919-1920) a dezbătut problemele organizării lumii după Primul Război Mondial (1914-1918), iar prin sistemul tratatelor de pace de la Versailles s-au consfințit noile hotare postbelice. Marea Unire întregise Țara, ceea ce i-a permis o mai activă implicare în viața continentului, în politica internațională și o accelerare a integrării ei în Europa.

După 1918, pământul românesc constituia – conform aprecierii geografului Vintilă Mihăilescu – o „*unitate armonică*”, care „*nu-i însă o simplă vorbă, ci o realitate pe care o demonstrează modul cum se îmbină relieful, clima, apele, vegetația, zonele de populații, felurile de traiu, adică elementele geografice care alcătuiesc o unitate naturală și politică*”¹.

De asemenea, natura României nu trebuie înțeleasă doar ca munți, câmpii, ape, păduri, numai ca elemente concrete și separate unele de altele,

---

* Drd. Alexandru Vitanos.

¹ *Enciclopedia României*, vol I – Statul, București, Imprimeria Națională, 1938, p. 45.

„ci în intima lor integrare, alcătuiind personaje geografice de o mare varietate și de un pitoresc adesea inegalabil”, care „îi fac pe cei care vin în România din cenușul și răceala Nordului ori din căldura dogoritoare și uscăciunea Sudului să admire cu însuflețire priveștiștile țării noastre”².

La terminarea Primului Război Mondial, România se afla în mare parte ruinată, dezorganizată și epuizată de resurse materiale și umane [...] Cu această moștenire foarte grea, economia românească a pășit, din anul 1919, la refacere și redresare care va dura 5-6 ani”³.

Condițiile generale ale dezvoltării României vor purta amprenta atât a încheierii operațiunilor militare ale Primului Război Mondial, cât și a împlinirii idealului național la 1 decembrie 1918 – Marea Unire: „bilanțul Primului Război Mondial, cu întreaga povară a consecințelor lui imediate, dar și cu schimbările majore pe care le-a prilejuit sau le-a declanșat pe o lungă perioadă următoare și înfăptuirea statului național unitar și întregit, în cuprinsul căruia evoluția economică a dispus de resurse și posibilități mult mai însemnate, iar politica economică s-a acomodat în chip corespunzător acestei situații net superioare din România veche.”⁴

Anii interbelici au constituit o epocă „de aur”⁵, „o epocă plină de vitalitate și creativitate”⁶ în care s-au experimentat idei noi, de la filozofie la poezie și de la politică la marile afaceri, dar, totodată, și o epocă de dispute și „diviziuni”, deoarece românii au fost obligați să reorganizeze instituții, să reexamineze tradiții respectate și să se confrunte cu problemele unei societăți burgheze în ascensiune și modernizare.

Elitele tinere ale României Mari simțeau că „timpul le e măsurat” și că erau obligate să creeze repede opere de valoare universală⁷. Mircea Eliade, lider al generației culturale, reliefa: „Credeam în posibilitatea unei Renașteri românești [...] Dar, pe de altă parte, îmi era teamă că «Istoria» ne va împiedica s-o înfăptuim.”⁸

---

² Victor TUFESCU – *România. Natură-om-economie*, București, Editura Științifică, 1974, p. 5.

³ Victor AXENCIUC – *Introducere în istoria economică a României. Epoca Modernă*, București, Editura Fundației „România de Măine”, 1997, p. 222.

⁴ *Istoria românilor*, vol. VIII – *România Întregită (1918-1940)*, coordonator Ioan Scurtu, Academia Română, București, Editura Enciclopedică, 2003, p. 75.

⁵ Florin CONSTANTINIU – *O istorie sinceră a poporului român*, Ediția a II-a revizuită și adăugită, București, Editura Univers Enciclopedic, 1999, p. 296.

⁶ Mihai BĂRBULESCU, Denis DELETANT, Keith HITCHINS, Șerban PAPACOSTEA, Pompiliu TEODOR – *Istoria României*, București, Editura Enciclopedică, 1998, p. 422.

⁷ Cf. Matei CAZACU – *România interbelică. Interbellum România*, Ediție bilingvă: româno-engleză, București, Noi Media Print, 2006, p. 6 ș.a.

⁸ Mircea ELIADE – *Memorii (1907-1960)*, Ediție și cuvânt înainte de Mircea Hondoca, București, Editura Humanitas, 1991, p. 45.

Acum „*irupe [...] o nouă generație, tânără, eliberată de vechile tabuuri și obsesii, iconoclastă.*”⁹ Foamea „*de lectură și învățatură europeană și mondialistă a tineretului [...] era mare*”¹⁰.

Chiar dacă societatea românească interbelică cuprinde „*multe componente învechite, tradiționale, ale unei economii în curs de modernizare, la nivelul elitelor, România se înscrie în rândul statelor dezvoltate ale continentului*”¹¹.

Târgurile și expozițiile, prin faptul că pot folosi în prezentările lor cele mai variate mijloace de atracție, de sugestie și persuasiune, de informație și documentare – de la grafic și dioramă până la prezentarea în natură a materialului expresiv – au o mare putere de promovare; în fapt, statul întregit putea fi cunoscut de români sau de străini prin manifestările expoziționale de referință, prilejuri de afirmare a realităților cultural-spirituale și economice.

Expozițiile și târgurile au, firesc, și o „*misiune pedagogică*”, împlinită prin: întruniri cu diferite teme, vizite ghidate, banchete publice, scutiri de plata biletului de intrare a unor grupuri sociale defavorizate economico-financiar etc.

În data de 12 iunie 1863 – *Alexandru Ioan Cuza* semnează ordonanța domnească prin care, „*se instituiau expoziții de produse agricole și industriale*”,¹² în care se expuneau produse împărțite în mai multe categorii. În tot timpul – mult înainte de ordonanța din 1863 (prima expoziție a avut loc la Iași, în anul 1839) și mereu după adoptarea ordonanței –, statele europene dezvoltate au fost repere importante pentru responsabilii români.

În context, se semnalează faptul că, în paralel cu înfăptuirile oficialităților, și inițiativa privată a avut rezultate notabile în ceea ce privește organizarea de expoziții și concursuri.

Prima expoziție industrială a avut loc în anul 1865, organizată în casele lui Ioan Eliade Rădulescu, din Târgul Moșilor, care aveau o frumoasă grădină.¹³ Expoziția era socotită ca o „*serbare care poate contribui [...]*

---

⁹ Vlad GEORGESCU – *Istoria românilor de la origini până în zilele noastre*, Ediția a III-a, București, Editura Humanitas, 1992, p. 220.

¹⁰ Petre PANDREA – *Memoriile mandarinului Valah*, București, Editura Albatros, 2001, p. 152.

¹¹ *Istoria românilor*, vol. VIII – *România Întregită...*, p. 752.

¹² *Enciclopedia României*; vol. IV – *Economia Națională. Circulație, distribuție, consum*, București, Imprimeria Națională, 1943, p. 281.

¹³ Cf. Romulus VULCĂNESCU, Paul SIMIONESCU – *Drumuri și popasuri străvechi*, București, Editura Albatros, 1974, p. 122.

la dezvoltarea și înflorirea industriei naționale, la puterea și mărirea României”¹⁴.

Expoziția generală din 1906 – aniversare a 1.800 de ani de la începutul colonizării Daciei de către Traian, 40 de ani de la urcarea pe Tron a Domnitorului/Regelui Carol I și 25 de ani de existență a Regatului – „evidenția nu numai etapele de progres ale industriei și cantitatea produselor ei, ci, mai ales, calitatea lor”¹⁵. Expoziția cuprindea și secțiuni străine, la care au participat: Franța, Italia, Austria, Ungaria, Serbia, deoarece – cu tot caracterul său național – ea urmărea să fie și „un mijloc de învățământ”. Manifestarea expozițională a fost vizitată de peste două milioane de persoane din țară și străinătate; a rămas „în mintea tuturor[...] mai ales, ca o demonstrație a puterii noastre economice”¹⁶.

Până în anul 1921, nu s-au mai organizat expoziții naționale; principalele cauze fiind: situația internațională tensionată și Primul Război Mondial.

Istorici români și străini apreciază că instituțiile și spiritul care guvernaseră evoluția țării de la mijlocul secolului al XIX-lea îi aduseseră pe români mai aproape de Europa modernă: „În viața politică guvernarea parlamentară le-a servit drept model, chiar dacă, practic, uneori nu a fost la înălțimea idealului; economia, încet, dar nu mai puțin hotărât, s-a îndreptat către sistemul capitalist antreprenorial și orientat către piață; structura socială a dobândit treptat un model occidental, care s-a manifestat prin predominanța clasei mijlocii în viața politică și economică interbelică; majoritatea intelectualilor și a oamenilor politici nu au șovăit în credința că erau o parte a Europei. Procesul edificării naționale însuși – crearea României Mari și apărarea acesteia – a fost în esență un fenomen european.”¹⁷

Încă din anul 1920, R.W. Seton-Watson (Scotus Viator) reliefa cu optimism: „România a intrat într-o etapă în care grație situației sale geografice și politice, va atrage atențiunea și, în același timp, stima lumii întregi. Dunărea și Marea Neagră au devenit, mai mult ca oricând, două din cheile vechii case europene, unde toți suntem locatari.”¹⁸

---

¹⁴ Enciclopedia României; vol. IV – Economia Națională..., p. 289

¹⁵ Ibidem, p. 292.

¹⁶ Ibidem, p. 292-293.

¹⁷ Keith HITCHINS – România 1866-1947, Traducere din engleză de George G. Potra și Delia Răzdolescu, București, Editura Humanitas, 1996, p. 533.

¹⁸ Cornelia BADEA, Hugh SETON-WATSON – R.W. Seton-Watson și românii. 1906-1920, vol. II, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1988, p. 913.

Perturbările politice și sociale provocate de Primul Război Mondial în lume, „*prelungite prin exacerbaria revendicărilor naționale și sociale pe care le cunosc anii '20, le corespund o revoluție profundă a modului de viață, a modului de a percepe și a gândi*”¹⁹.

Evoluția vieții politice și a societății românești după anul 1918 „*a fost puternic influențată de mutațiile spectaculoase produse în mentalul colectiv. Acesta a fost influențat de doi factori esențiali: Unirea și războiul.*”²⁰ Iar după Marea Unire, mentalul colectiv al românilor a fost conexasat adoptării reformelor democratice – electorală, agrară etc. – care au radicalizat populația, au generat o nouă stare de spirit.

Un rol central l-a avut reforma electorală: „*În condițiile acordării votului universal, presa politică a cunoscut o adevărată explozie. Milioanele de alegători erau «bombardați» cu știri, comentarii, reportaje, care mai de care mai percutante. Presa pătrundea puternic în lumea satelor, unde se afla covârșitoarea majoritate a electoratului. De această dată țaranul nu mai era personajul umil, care venea cu căciula în mână la comanda boierului, ci un om hotărât să-și impună punctul de vedere în fața oricui, și mai ales a oamenilor politici*”²¹.

De asemenea, radicalizarea tineretului, a studențimii îndeosebi, a generat o nouă stare de spirit în perioada interbelică.

Votul universal – și legiferarea reformei agrare radicale – atrage la viața politică activă milioane de cetățeni, au apărut noi partide, inclusiv ale minorităților naționale, ofertele electorale s-au diversificat.

Legislația românească se înscrie în ansamblul reformelor democratice înfăptuite în Europa timpului de către marea majoritate a statelor ei.

Pentru a vedea cum se descoperă România Mare, pe care nimeni nu o cunoștea de la Cetatea Albă și până la Arad și de la Sighet la Craiova și Balcic, dar și cum se valorifică potențialul țării în primii ani de după Marea Unire, apelăm la însemnările lui Mihail Manoilescu, foarte tânăr director în Ministerul Industriei și Comerțului, în anii 1919-1921. Aici își formase o echipă de tineri „*tot atât de liberi de prejudecăți birocratice ca și mine*” și

---

¹⁹ F. G. DREYFUS, A. JOURCIN, P. THIBAUT, P. MILTZA – *Istoria Universală*, vol. 3 – *Evoluția lumii contemporane*, Larousse, București, Editura Univers Enciclopedic, 2006, p. 387.

²⁰ Ioan SCURTU – *Istoria României în anii 1918-1940. Evoluția regimului politic de la democrație la dictatură*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1996, p. 31.

²¹ Gheorghe BUZATU – *Istoria românilor în secolul XX (1918-1948)*, București, Editura Paideia, 1999, p. 25.

„lucram cu o însuflețire care prelungea entuziasmul tineresc din timpul războiului”²².

Perioada 1919-1921 reprezintă pentru tânărul director al refacerii industriale Mihail Manoilescu și anii de maturizare intelectuală prin participarea la activitatea Institutului Social Român, condus de Dimitrie Gusti, creatorul școlii românești de sociologie.

În cadrul Institutului Social Român, se reunise, în jurul lui Dimitrie Gusti, un grup larg și eterogen de intelectuali, care transformase „reuniunile periodice de comitet ale Institutului în adevărate laboratoare de idei, unde se afirmau și se confruntau personalități din generații diferite[...] Cu formații profesionale diferite (filozofi și agronomi, economiști și juriști, sociologi și industriași) și orientări politice nu mai puțin variate (liberali, țărăniști, „averescieni” și social-democrați), marea lor majoritate aveau să joace ulterior un rol de frunte în viața universitară, științifică și politică a României interbelice”²³.

Printre manifestările organizate pentru identificarea căilor de valorificare a potențialului României Întregite, menționăm, de pildă, congresele industriașilor, care au strâns, pentru prima dată, alături de industriașii Vechiului Regat, „marii magnați” ai industriei ardelenе și bănățene, „cei mai mulți minoritari, oameni cu o mare cultură și pregătire în specialitate.”²⁴ „Dar punctul cel mai luminos al acestei epoci – apreciază Mihail Manoilescu – l-a constituit Expoziția Industrială, deschisă de noi, în septembrie 1921, în Parcul Carol, expoziție care – prin tot ceea ce a reprezentat ca satisfacție și bucurie românească la acea epocă – merită să fie amintită mai amănunțit”²⁵.

Prin ordin al generalului Alexandru Averescu, președintele Guvernului și ministru la Industrie și Comerț, Mihail Manoilescu primește titlul și însărcinarea de Comisar general al guvernului cu toate puterile pentru a se ocupa de organizarea expoziției.

---

²² Mihail MANOILESCU – *Memorii*, I, Ediție întregită, prefață, note și indice de Valeriu Dinu, București, Editura Enciclopedică, 1993, (Partea a II-a, *Ca Director în Minister 1919-1921*, p. 33-39) p. 33.

²³ Costin MURGESCU – *Mersul ideilor economice la români*, vol. II, Ediția a II-a, București, Editura Enciclopedică, 1994, p. 282.

²⁴ Mihail MANOILESCU – *op. cit.*, p. 34. Se cunoaște, toate minoritățile se bucurau de aceleași drepturi cu majoritatea, potrivit Tratatului de Pace de la Paris, Constituției României și legii naționalităților din 1924; “În practică, statul român are de la început probleme cu minoritățile. Mai cu seamă cu maghiarii(...)” – Ion BULEI, *Scurtă istorie a românilor*, București, Editura Meronia, 1996, p. 116.

²⁵ *Ibidem*.

În vechiul cadru al Parcului Carol, în doar câteva luni, s-au ridicat 14 pavilioane mari și s-au reconstruit pavilioanele vechi; la intrarea primei expoziții-târg, „*scris în litere de lumină*”, deviza: „*Prin industrie, pentru țară*”.

În ziua inaugurării, la 21 septembrie 1921, „*surpriza bucureștenilor a fost de neînchipuit. Nimeni nu putea să creadă că România producea în noile ei granițe articole industriale atât de complicate și de occidentale. Oamenii pipăiau cu mâna vagoanele elegante, ieșite din fabrica ASTRA – Arad sau surâdeau cu neîncredere, întrebându-se dacă nu cumva ele sunt aduse în piese din străinătate și numai montate în România.*

Vizitatorii se opreau uimiți în fața postavurilor fine de lână, care apăreau pentru prima dată în țară (s.a.), în fața mobilelor luxoase de Arad și Timișoara, desenate după gustul Münchenului, atunci revoluționar în arta decorativă, sau a lucrărilor de artă românească, din care unele reprezentau încercări interesante de transpunere a motivelor românești în cadrul decorativ modern. Dar, mai presus de toate, domnea în mulțimea care se îngrămădea voioasă în pavilioanele expoziției un mare orgoliu, în fața posibilităților, abia atunci dezvăluite, a acestei mari și frumoase României.

Expoziția de la 1921 a fost cel dintâi strigăt de bucurie al românilor, când și-au descoperit comorile României Mari. A fost o pagină de biruință, de încântare, de euforie, care va rămâne neuitată în mintea sutelor de mii de oameni care au cercetat-o și au comentat-o cu pasiune s.a.”²⁶.

La expoziția – târg au participat 791 de firme, din care 630 erau firme industriale românești, iar restul de 161 de firme erau din „*industria casnică*” și străinătate.

Cei aproximativ 250.000 de vizitatori – 30.000 sosiți din diferite județe ale Țării – au perceput atât caracterul mixt al economiei României Mari, cât și „*posibilitatea unei independențe economice și chiar militare, rezemate pe industria națională*”²⁷.

Expoziția a avut un larg ecou în țară și peste hotare, a arătat lumii potențialul României Întregite.

Ziarul „*Adevărul*”, din 6 octombrie 1921, aprecia că Expoziția Industrială este „*manifestarea cea mai serioasă și mai încurajatoare de la declararea păcii până astăzi* (s.a.)”²⁸.

---

²⁶ *Ibidem*, p. 35.

²⁷ *Enciclopedia României*; vol. IV – *Economia Națională...*, p. 294.

²⁸ Apud: Mihail MANOILESCU – *op. cit.*, p. 35.

Dintre expozițiile cu caracter național, în anii imediat următori Primului Război Mondial, se mai menționează „*expoziția transportabilă*” a Uniunii Camerelor de Comerț și Industrie – organizate pentru prima dată în România, în anul 1926 –, care „*constituiau un mijloc eficace pentru a valorifica și răspândi produsele industriei indigene, în ținuturile unde cunoștința despre produsele noilor industrii era mult înapoiată*”²⁹.

„*Trenul expoziție*” a fost inaugurat la Galați în ziua de 7 septembrie, și, apoi, a avut itinerariul: Chișinău, Cernăuți, Cluj, Oradea, Timișoara, Brașov și București – *Parcul Carol I*.

În anul 1928, se deschide prima „*expoziție de electricitate din România*”, iar trei ani mai târziu prima „*expoziție internațională aer-auto-radio-electricitate*”³⁰.

Numărul, amploarea și calitatea manifestărilor expoziționale – uneori cu invitați de peste hotare – au crescut în anii '30 ai perioadei interbelice. De asemenea, participarea la expozițiile internaționale și universale, care s-a concentrat mai ales, pe coordonatele culturale, economice și turistice, cu puternică susținere în potențialul cadrului natural și istoria neamului care defineau și promovau civilizația rurală și cea urban industrială.

România Întregită își construia imaginea identității sale prin continuarea – în grad sporit cantitativ și de calitate – a valorilor, deja validate, de participare la manifestările expoziționale din a doua jumătate a secolului XIX și începutul secolului XX.

Pavilioanele și standurile expoziționale conturau, în esență, o Românie Mare modernă, europeană.

---

²⁹ *Enciclopedia României*; vol. IV – *Economia Națională...*, p. 295.

³⁰ Pentru manifestări expoziționale asemănătoare vezi și: Arhivele Naționale Istorice Centrale, Fond Ministerul Industriei și Comerțului, Direcția Secretariat, Rola 1769, Dosar nr.11/1935, f. 639-647.